

Uitvlieg-, slaap- en zwerfgedrag van jonge Grauwe Vliegenvangers *Muscicapa striata*

Rob G. Bijlsma

Een huis in het bos met een oud nest van een Boerenzwaluw onder de dakrand? Een onverbidde magneet valt voor een Grauwe Vliegenvanger (of Witte Kwikstaart) nauwelijks te bedenken. Als er dan ook nog een vogelaar in dat huis woont, is de kat op het spek gebonden.

We spreken nu 1992, het jaar dat ik een boshuis betrok op Berkenheuvel in West-Drenthe. Onder het overstekende dak vond ik een oud zwaluwnest op een balk. Direct dat eerste jaar broedde er een Grauwe Vliegenvanger op, en dat bleef zo in de jaren daarna (Bijlsma 1994). Toen het nest uit elkaar begon te vallen, heb ik op diverse plaatsen onder het dak nieuwe nesten gepresenteerd, gemaakt van een mandje en van gaas met klei. De vliegenvangers maakte het niets uit: die bleven komen. Het zijn magnifieke vogeltjes die op mijn warme belangstelling mogen rekenen. Daar ben ik niet de enige in. Er zijn zelfs dorpjes op het Engelse platteland waar vrijwilligers in geschikte tuinen halve kokosnoten plaatsen om de kwijnende vliegenvangerpopulatie een steuntje in de rug te geven (Clarke 2005). Tevergeefs weliswaar, want de afname van deze langeafstandstrekker wordt veroorzaakt door factoren die buiten het broedgebied liggen (Finch *et al.* 2014), maar voldoende om aan te tonen dat er op het vlak van de broedbiologie geen negatieve veranderingen zijn opgetreden ten opzichte van eerdere decennia (Clarke & Martin 2010; dat betreft wel een studie aan vliegenvangers in dorpen, waar het broedsucces beter is dan in bos, volgens Stevens *et al.* 2007).

In de reeks broedgevallen aan mijn huis vielen steeds vaker hiaten. Gelukkig raakte een van de kunstnesten in 2015 opnieuw bezet, na enkele jaren van kennelijke afwezigheid. Het mannetje droeg een ring, het vrouwtje niet. De ring van de man kon ik op 24 juli aflezen; hij bleek op exact dezelfde plaats op 21 juni 2012 als broedvogel te zijn geringd. Ik neem aan dat hij ook in 2013 en 2014 hier gebroed zal hebben, niet aan huis maar vermoedelijk in het omringende bos (waar ik wel vliegenvangers had gehoord maar verzuimde wat beter te kijken). In 2015 wist hij op het nest aan huis één jong groot te brengen. Omdat dit broedsel pas op 3 juli was gestart, en het legsel slechts 3 eieren groot werd, vermoed ik dat het een tweede legsel betrof. Tweede legfels worden gewoonlijk in de eerste week van juli gestart, kort na het uitvliegen van het eerste broedsel, en bevatten bijna altijd minder eieren dan het eerste legsel (de Vries 1944, Bijlsma 1994, Ilgen 1996, Clarke & Martin 2010).

Tot mijn vreugde waren ‘de’ Grauwe Vliegenvangers in 2016 wederom van de partij. Deze vogels hadden belangstelling voor het 2015-nest. Beide waren echter ongeringd

en dus nieuwelingen hier. Het eerste ei werd op 2 juni gelegd en het voltallige legsel bestond uit vier eieren. De ligtijd van het gecompleteerde legsel was precies 12 dagen. Helaas had ik weinig gelegenheid vaker dan incidenteel de vliegenvangers te bekijken en te volgen. In het bos rondom moest immers nog van alles worden bijgehouden: nesten opzoeken en controleren, foerageergedrag kwantificeren, boomtoppen, en verkeersdruktes bij wespkolonies meten. Daar kom je de dag wel mee door. Gelukkig zat ik achter mijn deskje op het moment dat de jonge vliegenvangers het nest wilden verlaten (1 juli, op de 13de levensdag, waarbij het uitkomen van de eieren als dag 0 is geboekt). Het was zonneklaar dat er iets stond te gebeuren: onrustig gedoe in het nest, roepen, heftig veren poetsen, fladderen op de nstrand, reikhalzend de omgeving bekijken... De ouders vergrootten de opwinding door langs het nest te scheren zonder te landen; voer brachten ze niet meer aan (zie ook Schnurre 1937 en Feenstra 2000, die suggereren dat ouders op die manier de jongen prikkelen tot uitvliegen). Na een klein uur onrust vertrokken opeens, vlak na elkaar, twee van de drie jongen om 20.01 uur naar het bos op vijf meter afstand van het nest. Daar verdwenen ze uit zicht, maar kort daarop hoorde ik ze al bedelen. Verder dan 20-25 m waren ze niet gekomen, maar vlucht en landing waren probleemloos verlopen.

Foto 1. Bedelende jonge Grauwe Vliegenvanger op de dag van uitvliegen; let op geëxponeerde positie in fluweelboompje. Bokkenleegte, 1 juli 2016, 20.35 u (Rob Bijlsma). *Begging Spotted Flycatcher on fledging day, in exposed Rhus typhina, 1 July 2016, 20.35 h summer time.*

Het derde jong deed er langer over. Blijkbaar een voorzichtiger baasje, dat langdurig op de nestrand stond en aandachtig in de rondte keek. Af en toe barstte hij los in hardnekkig schriepen, de bedelroep die in de laatste dagen van de nestfase steeds luider was gaan klinken. De ouders kwamen echter niet langs met voedsel. Om 20.21 u fladderde hij naar het platte dak van de keukenuitbouw, een afstand van een meter op gelijke hoogte van het nest. Vandaar fladdervloog hij naar het fluweelboompje dat er pal voor staat. Die eerste landingspoging ging hem goed af. Hij nam een positie in tegen een bloeiwijze aan en bleef daar zitten, af en toe bedelend, poetsend en met tussenpozen wegdommelend (Foto 1). Hoewel het bos slechts drie meter verderop begon, bleef het jong in het fluweelboompje zitten tot het donker werd. Vanachter mijn bureau kon ik hem later op de avond en 's nachts zien zitten als ik de bureaulamp op hem richtte. Met de mantel- en kopveren uitgezet was het een bolletje dat nauwelijks opviel niettegenstaande de open structuur en solitaire positie van het boompje (Foto 2). Toch verbaasde het me dat het jong niet naar de enkele meters verderop staande fijnsparren was gevlogen, waar de nacht aanzienlijk minder geëxponeerd kon worden doorgebracht. Zeker op deze sombere dag, waarbij er geregeld regenbuien langstrokken. Daar moet wel bij gezegd dat het fluweelboompje in de luwte van het huis staat; bij zuidwestenwind, zoals op die dag, is het een windstille plek.

Foto 2. Semi-slaaphouding van jonge Grauwe Vliegenvanger, met gesloten ogen en volledig uitgezette veren maar de snavel nog niet in de rugveren gestoken, Bokkenleegte, 1 juli 2016, 20.49 u (Rob Bijlsma). *Pre-sleeping posture of fledged Spotted Flycatcher, fully fluffed and eyes closed but bill not yet stuck into the feathers of the mantle, 1 July 2016, 20.49 h summer time.*

Het eerste dat ik de volgende ochtend deed, om 4.30 u, was kijken of het jong er nog zat. Als doorgewinterde nestenzoeker en volger van broedsels ben ik eraan gewend geraakt dat – zeker bij zangvogels – veel nesten mislukken en jongen direct na het uitvliegen kwetsbaar zijn voor predatoren. Maar het jong zat er nog, op precies dezelfde plaats (1.7 m hoogte). Uit het naastliggende bos klonken bedelgeluiden van zijn nestgenoten. Toch duurde het tot 7.18 uur voordat het jong die kant op vloog, moeiteloos hoogte houdend, om zich bij de andere jongen aan te sluiten. In de dagen daarna zwierf het drietal met hun ouders rond mijn huis. De laatste waarneming van twee sporadisch bedelende jongen, op 150 m van mijn huis, viel op 21 juli (20 dagen na het uitvliegen); een van die jongen kon ik goed bekijken, en die droeg rechts een ring. De kans is groot dat het jongen van het hier beschreven broedsel waren. Grauwe Vliegenvangers blijven namelijk lang na het uitvliegen in de buurt van het nest. In 2015, bijvoorbeeld, zag ik 25 dagen na het uitvliegen het enige jong nog gevoerd worden door het vrouwtje (het geslacht is niet aan het uiterlijk af te lezen maar ze was links geringd; mannen – die geen broedvlek hebben in de broedtijd – ring ik rechts). Dat is een opmerkelijk verschil met Bonte Vliegenvangers *Ficedula hypoleuca*, waarvan de jongen al op de dag van uitvliegen honderden meters kunnen uitzwerfen; in de daaropvolgende dagen lijken ze als van de aardbodem verdwenen. Waarom Grauwe Vliegenvangers dat anders aanpakken, weet ik niet. Zou het te maken kunnen hebben met de mate van trouw aan een eerder gekozen nestplaats? De volwassen Grauwe Vliegenvanger is namelijk plaatstrouw (zoals ook in het hier beschreven geval: zowel in 2012 als in 2015 op exact dezelfde locatie broedend vastgesteld), terwijl van vrouwtjes van de Bonte ‘slechts’ 77% op minder dan 1 km van de eerdere broedplaats terugkeert als broedvogel (Both *et al.* 2008). In het laatste geval zou rondzwerfen na de broedtijd informatie kunnen opleveren over de kwaliteit van broedplaatsen in de omgeving (wat van pas kan komen bij de nestplaatskeuze in het eerstvolgende broedseizoen), terwijl Grauwe Vliegenvangers dat niet hoeven te doen (immers terug naar dezelfde broedplaats). Mocht dat zo zijn, is het een bewijs te meer dat er bij de keuzes in het leven vele wegen naar Rome leiden.

Summary: Bijlsma R.G. 2016. Fledging, sleeping and post-fledging behaviour of young Spotted Flycatchers *Muscicapa striata*. Drentse Vogels 30: 82-86.

On a house surrounded by woodland in western Drenthe, Spotted Flycatchers have been nesting intermittently since at least 1992, at first on a disused nest of Barn Swallow *Hirundo rustica*, later on artificial nests. Of the pair nesting in 2015, the male had been captured as breeding bird at the same site in 2012; the female was newly ringed in 2015. This nest was again used in 2016, but both birds were unringed. Egg-laying in 2016 started on 2 June, clutch size was 4 eggs and the incubation period (for the clutch) was 12 days. At an age of 13 days old (hatching day = 0), on 1 July, the three surviving nestlings were restless and calling persistently in the late afternoon. Two of the three fledged by 20.01 h local time, flying to the nearby forest (landing within 20-25 m). The third young fledged on 20.21 h, and landed in a small solitary *Rhus typhina* some 4 m away, within 3 m of the forest edge. Here, it stayed close to a flower (1.7 m high), preening, begging (without being fed) and – eventually

– sleeping. Although quite exposed, the young stayed the night on this spot till the next morning, when it took off into the woods nearby at 7.18 h. The three (later: two) young stayed near the natal site (within 150 m) till at least 20 days after fledging (when seen begging). A prolonged stay near the natal site after fledging was also noticed in 2015, when the only young was seen being fed by the female (ringed left) 25 days after fledging.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1994. Partnerwisseling bij een tweede broedsel van een Grauwe Vliegenvanger *Muscicapa striata*. Drentse Vogels 7: 39-43.
- Both C., Bijlsma R.G. & Schekkerman H. 2008. Broeden in een warmer wordende wereld: vertrekken of verrekken? Limosa 81: 154-162.
- Clarke J. 2005. The Spotted What!? Plum Tree, Worcester.
- Clarke J. & Martin G. 2010. The breeding biology of Spotted Flycatchers *Muscicapa striata* in South Worcestershire. Worcestershire Record 29: 34-47.
- Feenstra H. 2000. Succesvolle broedgevallen van Grauwe Vliegenvangers *Muscicapa striata* in kanariekastjes. Drentse Vogels 13: 89-92.
- Finch T., Pearce-Higgins J.W., Leech D.I. & Evans K.L. 2014. Carry-over effects from passage regions are more important than breeding climate in determining the breeding phenology and performance of three avian migrants of conservation concern. Biodivers. Conserv. 23: 2427-2444.
- Ilgen M. 1996. De zomer van een grauwe vliegenvanger. Vogeljaar 44: 108-112.
- Schnurre O. 1937. Beobachtungen über das Brutleben des Grauschnäppers, *Muscicapa str. striata*, in der Rominter Heide. J. Ornithol. 85: 624-635.
- Steven D.K., Anderson G.Q.A., Grice P.V. & Norris K. 2007. Breeding success of Spotted Flycatchers *Muscicapa striata* in southern England – is woodland a good habitat for this species? Ibis 149 (Suppl. 2): 214-223.
- Vries T.G. de 1944. Een bijdrage tot de kennis van de broedbiologie van den grauwe vliegenvanger, *Muscicapa s. striata* (Pall.). Limosa 17: 98-99.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl